

סילבוס הקורס:

אמנות אפריקאית? מזירה קולוניאלית לאמנות גלובלית  
African Art? Intercultural Contact(s) in the Age of Globalization

סמסטר א' שנת תשפ"ג

שיעור בחירה לתלמידי התואר הראשון  
באמנויות ובלימודי אפריקה

מרצה: דר' סוניה נרונסקי-ליידן

דואל: sonja.narunskyladen@gmail.com

טלפון: 052-5277365

שעות קבלה: בתיאום מראש עם המרצה

תיאור הקורס: קורס זה מזמין את משתתפיו לברר מהי אמנות אפריקאית. נעמוד על הבעייתיות הכרוכה בכינון היסטוריה של אמנות אפריקאית, שבגינה מתקשים חוקרים למפות את 'תולדות האמנות האפריקאית'. כמוכן ננסה להבין את הגישות המחקריות לאמנות אפריקאית מסורתית ו'או קנונית', נדון במעמדה ובתפקידיה של חלק מאמנות מסורתית זו, ונברר מה אפשר את התקבלות האמנות האפריקאית במערכת האמנות הגלובלית. נבחן את מעמדה של אמנות אפריקאית בשיח על ה'אמנות הגלובלית', וננסה להבין את דפוסי ההשתלבות של אמנות אפריקאית ויוצריה במארג האמנות הגלובלית במאה ה-21.

במסגרת זו נדון באופן ביקורתי במגוון תפיסות רווחות של ייצוגים אפריקאים, נתאר וננתח מגוון ייצוגים אפריקאים השגורים בתרבות הפופולרית באפריקה ומחוצה לה, ונמקם את עצמנו ביחס לייצוגים אלה. לאחר מכן נסקור בקצרה את ההיסטוריה של אפריקה דרומית לסהרה, ונבחן את השפעותיה של המורשת הקולוניאלית על אפריקה כיבשת ועל האמנות האפריקאית בפרט, תוך ניסיון להתחקות אחרי המורכבות ההיסטורית שלאורה נוצרו, התניידו, הופצו ונבזזו פריטי אמנות אפריקאית, טרם, ואולי דווקא בגין, השתלבותם בעולם הגלובלי.

בהקשר הפוסטקולוניאלי, נדון באמנות הדרום האפריקאית לפני תקופת האפרטהייד ואחריה. נדון באמנות זו בפרט, ובאמנות אפריקאית בכלל, כמקרה מבחן של מגעים בין תרבויות, מהלכי הגירה ותהליכי גלובליזציה. לאור זאת, נדון באמנות אפריקאית כמערכת סבוכה של תוצרים אמנותיים, יוצרים, פטרונים, מפיצים, מתווכים, וסוכני תרבות שונים המקיימים ביניהם יחסי גומלין ומאבקי כוח. כל אלה תורמים להיווצרות אמות מידה משתנות של ערך אסתטי, אותנטיות, העדפות טעם, סף התקבלות, דפוסי צריכה, ולא פחות חשוב, דינמיקה של כוחות שוק בשדה האמנות בעידן הנוכחי. נסקור למשל את חילוקי הדעות באשר לאמות המידה על פיהן נתפסת עבודת אמנות אפריקאית כ'אותנטית': שוחרי אמנות אפריקאית רבים נוטים להעריך יצירות אמנות אפריקאיות כ'אותנטיות' בשל כך שנועדו לשימוש או לצריכה מקומיים, ולא לצריכה בשוק האמנות הרחב. אך מתברר שלא אחת אמנים אפריקאים מייצרים עבודות אמנות דווקא בשל קיומו של שוק האמנות העולמי הרחב, בו הם מבקשים להשתלב.

נכיר מדגם מייצג של תערוכות מובילות שהיו מרכזיות ביצירת קשר מוסדי בין אמנות אפריקאית לעולם המערבי. כמוכן נתוודע למבחר מתוך מאגר עבודותיהם של אמנים, צלמים, ואוצרים אפריקאים, ביניהם אוקווי אנוזור, סילבסטר אוגבצ'י, סיימון נג'אמי, אינקה שוניבר, אל אנתסואי, קודזאני צ'יוראי, סוזן ווגל (הבאולה), ניקולס שלובו, סמואל פאסו, סנטו מופקינג, אוצ'ה אוקהקה, דייד גולדבלט, פיטר הוגו, פיטר מגובנה, רוג'ר באלן, זולטו מטטווא, זנלה מוהולי, וילאם קנטרידג', מרלין דומס, ננדיפה מנטמבו, משק גאבה, הרולד רובין, ג'ראר סקוטו, ודייד קולואנה. כמו כן נסקור את ההיסטוריה של השתתפות אמנים אפריקאים בביאנלה בוונציה, שהחלה רק ב-2007, וננסה לברר כיצד קרה הדבר.

### Course description:

This course invites us to view, and inquire into, African art as a multifaceted and nuanced range of artefacts constituting a challenging, and historically deprived, field of inquiry. African art has emerged largely, though not always exclusively, as a result of intercultural contacts between various geographic regions in Africa itself, and more or less unequal, forceful interventions in Africa on behalf of a range of colonizing powers. More recently, it has become part and parcel of what is currently acknowledged as the comprehensive field of global art. How did this come about? We will consider leading scholarly approaches to traditional or canonical African artefacts, discuss the social standing and functions of select works of traditional African art, and reflect on the underlying configurations that have brought about the reception of African artefacts and artists within the wider field of global art.

In this framework, we will begin by critically examining a range of contemporary stylistic and visual representations of Africa and Africans, describe and analyse how Africa and Africans are portrayed in popular culture both within Africa and elsewhere, and critically discuss our own stance(s) toward these representations. Next, we will briefly review the history of Africa South of the Sahara, considering how the legacy of colonialism has affected the plight of Africa at large, and the predicament of African art in particular. We will investigate aspects of the historically and geographical complexity entailed in the production, mobility, dissemination, dislocation and looting of African art and artefacts, prior to, and perhaps even notwithstanding, their integration into the broader field of what is today acknowledged as 'global art'.

In the postcolonial context, we will focus primarily on South African art before and after apartheid. We will consider African art at large, and South African art in particular, as products of intercultural contacts, procedures of emigration, and processes of globalization. In this vein, we will examine African art and artists as a complex system of artistic works and artefacts, artists, patrons, distributors, traders, agents and various cultural brokers who maintain concurrently, and over time, relations of reciprocity and power struggles. All the above contribute to a dynamic and fluid range of criteria when it comes to aesthetic value, authenticity, stylistic preferences, thresholds of acceptance and legitimacy, patterns of consumption, and no less importantly, market force dynamics within the market of contemporary global art. We will critically discuss the range of controversies underpinning how African art and artefacts come to be considered 'authentic': many African art enthusiasts tend to assess African art and artefacts as 'authentic' because they believe these were produced for local use or consumption, rather than for exchange in the wider art market. However, as it happens, many producers of African art create works of art precisely because of the existence of the broader art market, with which they aspire to interact.

We will acquaint ourselves with a series of formative exhibitions which played a key mediatory role in introducing African art to the West. We will further familiarize ourselves with a selection of works by a range of African artists, photographers, and curators, including Okwui Enwezor, Sylvester Ogbechie, Simon Njami, Yinka Shonibare, El Anatsui, Uche Okeke, Nicholas Hlobo, Samuel Fasso, Santu Mofekeng, Kudzanai Chiurai, Susan Vogel (The Baule), David Goldblatt, Pieter Hugo, Peter Magubane, Roger Ballen, Zweletu Mthethwa, Zanele Muholi, William Kentridge, Marlene Dumas, Nandipha Mntambo, Meshak Gaba, Harold Rubin, Gerard Sekoto, and David Koloane.

We will briefly outline the history of representing African artists at the Venice Biennale, which only began in 2007, and will try to establish why this is so.

דרישות הקורס: נוכחות בשיעורים חובה  
קריאת והתמצאות בספרות המחקר  
השתתפות פעילה בשיעורים

מרכיבי הציון הסופי: נוכחות מלאה והשתתפות פעילה בכיתה  
הגשת שתי עבודות קצרות (עד 5 עמודים) במהלך הקורס (15% לכל עבודה)  
עבודת סיום קורס (70%) אורך העבודה 12 עמודים  
נושא העבודה ייקבע בתיאום עם המרצה

הקורס מומלץ לתלמידים שלמדו את המבוא לאמנות גלובלית, אך אין זה תנאי קבלה לשיעור

פירוט השיעורים (נושאי השיעורים, מערך השיעורים ופריטי הקריאה נתונים לשינויים):

1. **26.10.2022 נושא השיעור: ייצוגים אפריקאים.** בשיעור זה נסקור, נתאר וננתח תפיסות רווחות של ייצוגים אפריקאים בתרבות הפופולרית באפריקה ומחוצה לה, ונמקם את עצמנו ביחס לייצוגים אלה. נברר באיזה אופן עשויה הבעייתיות בייצוגים המוכרים לנו להשליך על האופן שבו אנחנו תופסים את אפריקה על אוכלוסיותיה המגוונות וההטרוגניות, ואת תוצריה היוזואלים. מבחר הייצוגים עצמו יימסר לתלמידים על ידי המרצה וגם ימצאו באתר הקורס במודל.
2. **2.11.2022 נושא השיעור: היסטוריה קולוניאלית של אפריקה.** בשיעור זה נתחיל לעמוד על ההיסטוריה של אזורים מסוימים באפריקה תחת השלטון הקולוניאלי, ונסה להבין את המנגנונים הקולוניאליים שהכתיבו את האינטראקציה בין הילידים האפריקאים ומושליהם האירופאים. נדון בקצרה במאפייני הקולוניאליזם באפריקה של מדינות אירופאיות שונות – בריטניה, צרפת, בלגיה, איטליה, גרמניה ופורטוגל, ונבחן את מורכבות היחסים בין מדיניות קולוניאלית רשמית לבין יישומה בפועל בדרום אפריקה ובמזרח אפריקה, תוך ניסיון להבין האימפליקציות הנובעות מיחסים אלה.
3. **9.11.2022 נושא השיעור: השפעת הקולוניאליזם והדקולוניזציה על העשייה התרבותית של נתינים אפריקאים.** בשיעור זה נמשיך את הדיון בהשפעת הכיבוש הקולוניאלי על אורחות החיים של הילידים שחיו תחת שלטון קולוניאלי זר ודכאני, ונדון בהשפעת הדקולוניזציה על העשייה התרבותית במושבות ספציפיות. נחזור לדיונו בשיעור הפתיחה ונסה לברר, לאור 'הכרותנו' הקצרה עם השלטון הקולוניאלי, כיצד ניתן להבין יותר לעומק את אופי התפיסות השונות של ייצוגים אפריקאים.  
**קריאת חובה לשיעורים 2 ו-3:**  
\*גליה צבר. 2010. 'אפריקה תחת שלטון קולוניאלי', פרק ז', בתוך **בראשית הייתה אפריקה**. האוניברסיטה המשודרת. 91-104.  
\*גליה צבר. 2010. 'סיפורה של דרום אפריקה', פרק ח', בתוך **בראשית הייתה אפריקה**. האוניברסיטה המשודרת. 105-121.  
\*גליה צבר. 2010. 'דקולוניזציה', פרק י', בתוך **בראשית הייתה אפריקה**. האוניברסיטה המשודרת. 139-149.  
\*Njami, Simon. "Chaos and Metamorphosis". *Africa Remix: Contemporary Art of a Continent*. Jacana: Johannesburg. Pp. 13-21.
4. **16.11.2022 נושא השיעור: הקושי לכוון תולדות אמנות אפריקאית, ודיון תחילי באמנות אפריקאית מסורתית.** בשיעור זה נתחיל לדון בבעייתיות הכרוכה בכינון היסטוריה של אמנות אפריקאית, שבגינה מתקשים חוקרים למפות את 'תולדות האמנות האפריקאית'. ננסה גם להבין את הגישות המחקריות לאמנות אפריקאית מסורתית ו\או קאנונית.

\*Peffer, John. 2005. "Notes on African Art, History, and Diasporas Within". *African Arts* 38(4): 70-77; 95-96.

\*Kasfir, Sidney. 1984. "One Tribe, One Style? Paradigms in the Historiography of African Art". *History in Africa* 11: 163-193

5. **23.11.2022 נושאי השיעור: אמנות אפריקאית מסורתית – מאפיינים ותפקידים חברתיים-תרבותיים; מסגרות לימוד אמנות לילידים אפריקאים ומיסוד מגעים בין תרבויות בשדה האמנות.** בשיעור זה נמשיך את הדיון באמנות אפריקאית מסורתית ונדון במעמדה ובתפקידיה החברתיים-תרבותיים של אמנות זו באזורים ספציפיים באפריקה. נבחן גם ערוצים שונים בהם התמסדו מסגרות רשמיות ולא-רשמיות בהם אימצו סוכנים מערביים לבנים תפקידי הוראה והכשרה והעבירו מיומנויות 'אמנותיות' לילידים אפריקאים, תוך עידוד 'יצירתיות' בקרבם. מסגרות אלה כללו מגוון של סדנאות, הוראת אומנות בבתי הספר, ועידוד לימוד עצמי בקרב ילידים אפריקאים. במסגרות אלה החלו להתמסד מגעים קבועים בין מורים מערביים לילידים האפריקאים, ולעיתים נוצר ביקוש להעמקת מגעים אלה.

\*Vansina, Jan. 1984. Chapter One: "Introduction" 1-19; Chapter Three: *קריאת חובה: "Society, The Mother of Art"* 41-53. In *Art History in Africa: An Introduction to Method*. Longman: London and New York.

\*Forster, Till and Sidney Kasfir. 2013. "Rethinking the Workshop: Work and Agency in African Art". In *African Art and Agency in the Workshop*. Edited by Sidney Kasfir and Till Forster. Indiana University Press. 1-23.

6. **30.11.2022 נושא השיעור: המורכבות ההיסטורית במגעים בין אמנות אפריקאית ואמנות מערבית; המחלוקת בין אנוזור לאוגבצ'י.** בשיעור זה נתחקה אחר המורכבות ההיסטורית שלאורה נוצרו, התניידו, הופצו ונבזזו פריטי אמנות אפריקאית בעקבות מגעים שנוצרו בין יוצרים ומתווכים בקרב אוכלוסיות אפריקאיות מקומיות שונות, לבין נציגים של תרבויות זרות, שביקשו להפיץ את פריטי האמנות האפריקאית מעבר לים. בהקשר זה נדון גם בוויכוח תיאורטי ואידאולוגי שהתקיים, ועדיין משפיע על שדה האמנות האפריקאית, בין שני אוצרים אפריקאים חשובים, אוקווי אוויזור, שנפטר לאחרונה בגיל 55, וסילבסטר אוגבצ'י.

*קריאת חובה:*

\*Ogbechie, Sylvester. "The Curator as Cultural Broker". 2010. *Art SouthAfrica*. 9(1): 34-37.

7. **7.12.2022 נושא השיעור: התקבלותה של אמנות אפריקאית בהקשר הגלובלי ומעמדה המשתנה של סוכני תרבות אפריקאים בעולם.** בשיעור זה נדון ביחסי הגומלין השורים ביחסים שבין אפריקה ואפריקאים לבין העולם הגלובלי, כדי להבין מה עומד בבסיס תפוצתה, התקבלותה, ערכה האסתטי והשיווקי של אמנות זו במערכת האמנות הגלובלית.

\*Mbembe, Achille. 2007. "Afropolitanism" in *Africa Remix: Contemporary Art of a Continent*. Jacana: Johannesburg. 26-29.

\*Enwezor, Okwui. 1999. "Between Worlds: Postmodernism and African Artists in the Western Metropolis". In *Reading the Contemporary: African Art from Theory to the Marketplace*. Edited by Olu Oguibe and Okwui Enwezor. Institute of International Visual Arts: London.

8. **21.12.2022, 14.12.2022 נושאי השיעורים: אמנות דרום אפריקאית בתקופת האפרטהייד; המודרניזם השחור בדרום אפריקה.** בשיעור זה נדון בתרבות היוזואלית ובאמנות בדרום אפריקה בתקופת שלטון האפרטהייד. נתמקד באמנים דרום-אפריקאים שחורים שפעלו בעיקר במרחבים עירוניים, ונבחן את התנאים הירודים והעגומים בהם נאלצו אמנים אלה ליצור ולהתפרנס. מקרה מבחן מעניין הוא זה של ג'רארד סקוטו, ודרך סיפור חייו ויצירתו "בתיים צהובים: רחוב בסופיהטאון" (1940), נבחן את היחסים הסבוכים שנרקמו בין האמנות המודרניסטית לבין אמנים דרום-אפריקאים שחורים. מאמצע המאה העשרים עד שנות ה-90, כאשר משטר האפרטהייד בעיצומו, לאמנים דרום-אפריקאים שחורים לא הייתה גישה ל"ידע" אמנותי כלשהו, פורמלי או היסטורי, וכתוצאה מכך כל עיסוק בשדה אמנות מודרנית שחורה הפכה למעשה "תחום אפור", שכן כל ההתקשרויות של אמנים שחורים בתחום האמנות נאלצה להתבצע בחשאי, תוך סיכון גדול.

*קריאת חובה: "Grey Areas and Space of Modern Black Art. In Art at the End of Apartheid"*. University of Minnesota Press: Minneapolis, London. 1-40.

**28.12.2022, 4.1.2023, נושאי השיעורים: אמנות אפריקאית עכשווית; הקרנות סרטונים ודיון בעקבות ההקרנות בעבודותיהם של מבחר אמנים וצלמים הכלולים ברשימה המצורפת.** בארבעת השיעורים הנקובים לעיל נקיים דיונים פרטניים על עבודותיהם של מגוון אמנים וצלמים אפריקאים, שחלקם היגרו למערב, וחלקם עדיין יוצרים ב(דרום) אפריקה, אך כולם כבר צברו מוניטין עולמי ועבודותיהם מוצגות בתערוכות חשובות במוזיאונים, בביאנלות, ובאירועי אמנות אחרים. אמנים אלה כוללים את אינקה שוניברי, אל אנתסואי, קודזאני צ'וראי, ניקולס שלובו, סמואל פאסו, סנטו מופקינג, דייויד גולדבלט, סוסן ווגל, פיטר הוגו, פיטר מגובנה, אוצ'ה אוקוקו, רוג'ר באלן, זולטו מטטווא, זנלה מוהולי, ווילאם קנטרידג', מרלין דומס, ננדיפה מנטמבו, משק גאבה, הרולד רובין, ג'ראר סקוטו, ודייויד קולואנה. שיעורים אלה יכללו צפייה בחומרים ויזואליים ובסרטי וידיאו, תוך הצגת רפרודוקציות של עבודותיהם החשובות של האמנים הנזכרים לעיל. בהקשר זה, נסקור גם את ההיסטוריה של הייצוג האפריקאי בביאנלה בוונציה, שהחלה רק ב-2007 וננסה להבין כיצד קרה הדבר.

**11.1.2023, נושא השיעור: דיון מסכם בנושאי הקורס ודיון קצר במרכזיות כוחות השוק והשפעתם על תהליכי הגלובליזציה ומעמדה של אמנות אפריקה באמנות הגלובלית.** בדיון המסכם של הקורס ננסה להבין איך היכרותנו עם "אמנות אפריקאית" תורמת לתובנות חדשות על האמנות הגלובלית בעידן הנוכחי. נשקול מחדש את סוגיית 'האותנטיות' של יצירות אמנות אפריקאיות מול עניינים הקשורים לתיווך של סוחרים אמנות ומפיצים, ונעמוד על מרכזיות כוחות שוק בכינונה ובהישרדותה של האמנות האפריקאית.

**18.1.2023, נושא השיעור: דיונים אישיים עם המרצה בעניין העבודות המסכמות של הקורס.**